

УДК 371.2(083)

**ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ЩОДО ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПРОФІЛАКТИКИ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК СЕРЕД ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ**

Анжела Тюпа

У статті розглянуто вплив діяльності класного керівника на створення здоров'язберезувального освітньо-виховного середовища та творчої, доброзичливої атмосфери співпраці шкільної спільноти. Запропоновано до розгляду і ознайомлення теоретичні та практичні матеріали, що окреслюють низку сучасних підходів до виховання здорової творчої особистості.

Ключові слова: діяльність, класний керівник, педагогічна профілактика, шкідливі звички, підлітки, освітньо-виховний процес.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА ВРЕДНЫХ ПРИВЫЧЕК СРЕДИ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ

Анжела Тюпа

В статье рассмотрено влияния деятельности классного руководителя на создание здоровьесохранной оздоровительно-воспитательной среды и творческой, доброжелательной атмосферы сотрудничества школьного сообщества. Предложено к рассмотрению и ознакомлению теоретические и практические материалы, освещающие ряд современных подходов к воспитанию здоровой творческой личности.

Ключевые слова: деятельность, классный руководитель, педагогическая профилактика, вредные привычки, подростки, образовательно-воспитательный процесс.

ACTIVITIES HOMEROOM TEACHER ON THE PREVENTION OF HARMFUL HABITS AMONG CHILDREN AND ADOLESCENTS

Anzhela Tyupa

The article discusses the impact of the class teacher to create health-preserving educational and creative educational environment, friendly atmosphere of cooperation school community. An introduction to the review and theoretical and practical materials that outline a range of modern approaches to education of healthy creative personality.

Key words: activity, teacher, teaching prevention, habits, teens, educative process.

Швидкоплинні зміни суспільних процесів в Україні породили низку негативних явищ, що позначаються на дітях та учнівській молоді. Уживання алкоголю, наркотиків, тютюну і пов'язані з цим явищем соціальні дезадаптації й дезінтеграції особистості є однією із найбільших проблем суспільства останнього десятиліття. Тривала політично-економічна та соціально-культурна криза не лише загострила, а й значно вплинула на загострення проблеми адиктивної поведінки молоді. Сьогодні спостерігаємо тенденцію зниження віку підлітків, які вживають психоактивні речовини; зростання доступності алкогольних і тютюнових виробів; розширення спектру вживаних речовин, що мають руйнівний вплив на здоров'я молодого покоління.

Статистика останніх років вказує на той факт, що Україна посідає 8-е місце у світі за вживанням алкоголю одинадцятирічними дітьми, 16-е – тринадцятирічними і 20-е – п'ятнадцятирічними. Кожен п'ятий підліток уживає алкоголь раз на

тиждень, кожен десятий – 2–3 рази на тиждень. Шосте місце у світі Україна посідає за станом тютюнопаління одинадцятирічних, 8-е – тринадцятирічних і 3-є – п'ятнадцятирічних.

Викликають тривогу сільські школярі: кількість споживачів наркотиків серед них за останні 5 років зросла у двічі-тричі. Частина молоді, яка споживає наркотичні речовини, становить: у школах – 3,9 %; у професійно-технічних училищах – 1,2 %, у вищих навчальних закладах – 0,5 %.

Саме тому одним зі стратегічних завдань національної освіти є виховання відповідального ставлення молоді до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності, формування здоров'язбережувальної компетентності дітей та учнівської молоді.

Важливим складником виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах є превентивна освіта, що охоплює комплекс важливих проблем сучасної педагогіки: профілактику

шкідливих звичок, ризикованої та девіантної поведінки, правопорушень серед неповнолітніх, утвердження здорового способу життя, соціально-правовий захист дітей і молоді тощо. Змістове наповнення превентивного виховання відповідно до сучасних вимог передбачає формування системи ціннісного ставлення особистості до самої себе, соціального та природного оточення.

На думку відомого педагога В. О. Сухомлинського: «Зміцнити здоров'я людини в дитинстві, не припустити, щоб дитина вступала в юність кволою і млявою, – це означає дати їй всю повноту життєвих радощів», повинно бути аксіомою діяльності кожного педагога.

Із метою посилення факторів захисту вважаємо за необхідне провести відповідні за віком профілактичні заняття для дітей та учнівської молоді.

Інформація про вплив шкідливих звичок на здоров'я учня має бути об'єктивною, не зводиться до залякування, оскільки останнє, створюючи атмосферу таємничості та загадковості навколо тютюну, алкоголю, наркотиків, призводить до протилежних результатів, викликає в учнів бажання пізнати цю таємницю на власному досвіді.

Особистий приклад, спокійна і ділова розмова з учнями про шкоду тютюнопаління, уживання алкоголю та наркотиків знімає напружений емоційний стан учнів, дає змогу їм самостійно зробити правильний вибір стосовно шкідливих звичок.

Особливу увагу класному керівникові слід акцентувати на тому, що здоров'я кожної людини залежить від багатьох факторів (спадковість, довкілля, комплекс медичних заходів), але головним чином здоров'я зумовлюється поведінкою самої людини, її способом життя.

Варто також залучити до співпраці консультативні Пункти Довіри, батьків,

які допомогли б в організації та проведенні заходів, спрямованих на формування навичок здорового способу життя, та поширенні тематичних інформаційних матеріалів (плакатів, буклетів, стіннівок тощо).

Необхідно залучити учнів до самостійної роботи з підбору матеріалів до тем «Алкоголь і нещасні випадки», «Алкоголь і захворювання», «Алкоголь і наркотики», «Тютюн та його дія на органи людського організму», «Здорові звички – здоровий спосіб життя», «Актуальні проблеми сучасної української молоді», «Бути здоровим – це «престижно», а також до підбору прикладів із реального життя про негативний вплив алкоголю, наркотиків на стан здоров'я людини, за якими учні складають таблиці, плакати.

Класному керівникові під час проведення превентивних заходів рекомендуємо використовувати інноваційні (інтерактивні) форми та методи роботи: вправи, ігри, дискусії, бесіди, тренінги, круглі столи, виховні години, медичний турнір, усний журнал, спортивне свято, акцію, ток-шоу, зустрічі з фахівцями, молодіжну денс-акцію. Також можна запропонувати учням дискусію зі своїми товаришами «Залежність здоров'я від способу життя», обґрунтувати прикладами із власного досвіду батьків, друзів, літератури чи кінофільмів.

З усього розмаїття традиційних і нетрадиційних заходів (уроків) доцільно виокремити **урок, присвячений Всесвітньому Дню здоров'я**, який відзначають 07 квітня. Його мета – орієнтація учнівської молоді на пріоритетність вічних загальнолюдських цінностей життя і здоров'я; мотивація ведення здорового способу життя як необхідна умова саморозвитку, самовдосконалення та самозбереження в сучасному світі; запорука успішної самореалізації кожного учня в повсякденному та майбутньому дорослому житті. Під час уроку

необхідно розглянути державні заходи, спрямовані на покращення стану здоров'я населення і, зокрема, учнівської молоді.

Витоки уявлень про здоров'я криються в глибині віків, і тому учням можна розповісти про історію розвитку вчення про здоров'я, пригадавши педагогічний досвід В. О. Сухомлинського як основоположника науки та практики про здоров'я, зупинитися на особливостях здоров'я українського народу, етнічних чинниках і українських традиціях культури здоров'я.

Проблему формування навичок здорового способу життя рекомендуємо вирішувати у співпраці з органами учнівського самоврядування. Основний принцип співпраці полягає в тому, що учні з великою довірою ставляться до тієї інформації, яку одержують від своїх однолітків, а ще більше – до тієї інформації, яку несуть старші друзі, батьки.

Для подолання негативних тенденцій, що стають помітними у стані здоров'я дітей, виховання свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я кожної людини як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок, засад здорового способу життя, зміцнення фізичного та психічного здоров'я дитини необхідно, щоби вирішення цих проблем стало пріоритетним напрямом не лише у системі освіти, **а й у сімейному вихованні**. Надання батькам спеціальних знань, формування в них навичок спілкування щодо цих питань, залучення батьків до проведення превентивної роботи – важливі фактори взаємодії педагогів та батьків у вихованні здорової особистості.

Одним із складників взаємодії є **тематичні батьківські збори** – ефективна форма спілкування з батьками, що можуть бути проведені як у кожному класі окремо, так і для кількох паралельних класів одночасно.

Головною метою проведення зборів є **організація співпраці між батьками, класним керівником і психологічною службою в превентивній діяльності**.

Залежно від теми й очікуваних результатів, батьківські збори можуть бути:

- *інформаційними*, коли метою є надання необхідної інформації;
- *навчальними*, коли представник цільової групи має можливість придбати практичні навички;
- *корекційними*, коли поставлено за мету змінити поведінку учасників цільової групи.

Визначивши мету батьківських зборів, слід намагатися оцінити реальність її досягнення. Це важливий момент у роботі класного керівника. Якщо цілі є нереальними, немає й можливості одержати запланований результат. Це призводить до розчарування педагогів і батьків у якості запропонованої превентивної роботи. Про значущість превентивної роботи та роль батьків у профілактиці шкідливих звичок необхідно розповідати, у першу чергу, тим батькам, які ніколи не приходять на збори. Якщо батьки дітей із неблагополучних сімей ніколи не приходять на збори, не ставте нереальної мети – донести цю інформацію насамперед до них. Зосередьтеся на тих, які хочуть запобігти курінню, алкоголізму та наркоманії у своїй родині, але не знають, як це зробити.

Від категорії окреслених завдань залежить і складність їх досягнення. Слід зазначити, що зусилля класного керівника повинні бути направлені на надання такої інформації, яка є необхідною для батьків. У цьому випадку, задля досягнення мети, класний керівник повинен знайти або підготувати необхідну інформацію, продумати, у який спосіб вона буде передана та запропонована батькам

(лекція, тренінг, рольова гра, групова робота тощо). Цю роботу може провести сам класний керівник або у співпраці зі шкільним психологом, запрошеним лікарем.

Під час батьківських зборів є можливість **донести не тільки необхідну інформацію про формування навичок здорового способу життя, але й застосувати її у процесі формування практичних навичок, використовуючи такі інтерактивні форми та методи роботи з батьками:**

- батьківські збори «Спрямування виховного впливу сім'ї на профілактику соціальної поведінки дітей»;
- валеологічний всеобуч для батьків «Азбука здоров'я дітей»;
- ігри-подорожі «Про себе треба знати, про себе треба дбати»;
- круглі столи «Проблеми дитячої наркоманії, токсикоманії і алкоголізму: реалії та перспективи»;
- практикуми для батьків «Запитуєте – відповідаємо»;
- спортивні змагання «Естафета сімейного здоров'я»;
- телефони довіри «Відверта розмова»;
- факультет здоров'я для батьків «Мудрість поміркованості – золоте правило здорового способу життя»;
- школа матері «Берегиня»;
- клуб молоді сім'ї;
- свято сім'ї у школі тощо.

Важливість інформування батьків про профілактику шкідливих звичок полягає також у тому, що згодом батьки усвідомлюють необхідність підтримки діяльності школи у цьому напрямі, спільної відповідальності за подальші вчинки своїх дітей та розуміння, що співпраця між батьками та школою створює в підлітка потрібні стійкі установки на відмову від подальшого

вживання алкоголю, тютюну і формує негативне ставлення до експериментування з цими речовинами.

Кожен класний керівник повинен тісно співпрацювати з управлінням у справах сім'ї та молоді, управлінням охорони здоров'я, управлінням юстиції, службою у справах дітей, кримінальною міліцією у справах дітей.

Продовжуючи цю тему, звертаємо увагу на те, що значну роль у проведенні профілактичних заходів відіграють інформаційно-просвітницькі програми. Ураховуючи значущість цієї проблеми, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти здійснює навчально-методичний та інформаційний супроводи **інформаційно-просвітницької протиалкогольної програми «Сімейна розмова» для учнів 7–8 класів** (рекомендовано Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України (протокол від 06.06.2011 № 2)). Основна ідея програми – виховати в учнів відповідальне ставлення до власного здоров'я в профілактичній співпраці з батьками. В основу інформаційно-просвітницької протиалкогольної програми «Сімейна розмова» покладено принципи охоплення сімей із дітьми підліткового віку і розвиток навичок батьків у таких сферах: зменшення ризиків появи алкогольних та інших проблем у дитини та підвищення сімейного захисту від них; покращення стосунків між батьками та дітьми, посередництво напрацювання умінь слухати, ефективно спілкуватися і вирішувати проблеми; забезпечення свідомої дисципліни та підпорядкування сімейним правилам; спостереження за поведінкою і діяльністю дітей у підлітковий період. Особливість упровадження програми для батьків полягає у тому, що вона допомагає їм усвідомити той факт, що провідна роль у профілактиці проблем,

пов'язаних з уживанням алкоголю, належить не лише школі, лікарям або державі, а й батькам!

Нині географія реалізації програми розширилася у найвіддаленіші населені пункти Миколаївщини (упроваджується у 138 загальноосвітніх навчальних закладах області, нею охоплено 6 745 учнів).

Із метою методичної підтримки реалізації інформаційно-просвітницької протиалкогольної програми «Сімейна розмова» запропоновано ознайомитися із інформацією на сайті «Сімейна розмова на Миколаївщині» (<https://sites.google.com/site/simejnarozmova/>), наповнений інформаційно-освітнім контентом: соціальною рекламою, відеоматеріалами з досвіду роботи працівників психологічної служби, відеороликами виступів агітбригад учнів 7–8-х класів.

Однією з найбільш ефективних методик навчання здорового способу життя і безпечної поведінки в сучасному світі є методика освіти на засадах розвитку життєвих навичок (здоров'язбережувальних компетентностей), у якій враховано психологічні та вікові особливості учнівської молоді, особистісний досвід і стиль спілкування дитини, забезпечуючи при цьому розвиток не лише знань, а й особистих ставлень, навичок і намірів щодо здорового способу життя. Цю методику покладено в основу освітньої превентивної програми «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя». Програма містить шість модулів, спрямованих на здобуття знань про захист прав на збереження та розвиток здоров'я відповідно до міжнародного і вітчизняного законодавства. За програмою підготовлено підлітків-інструкторів, які проводять роз'ясню-вальну роботу з попередження негативних звичок в однолітків.

Отже, навчання дітей та учнівської молоді за вищезазначеними програмами сприяє розумінню ними переваг здорового способу життя, стимулює їх до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції, допомагає молоді у визначенні шляхів своєї позитивної соціалізації, відмови від шкідливих звичок, негативної поведінки та здобутті знань, умінь та навичок здорового способу життя, і, як результат, потребує здійснення подальшої превентивної роботи педагогічними працівниками в Миколаївській області.

Добре здоров'я та якісна освіта є тим фундаментом, який забезпечує дитині продуктивне якісне життя. Тому надзвичайно важливим завданням освіти в Миколаївській області є формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. Так, починаючи із 2009 року, в навчальних закладах області реалізовано *сучасну модель навчального закладу – «Школа сприяння здоров'ю»*. Пріоритетними напрямками діяльності в таких закладах є: збереження та зміцнення здоров'я своїх учнів і вихованців, формування культури здоров'я, позитивної мотивації щодо навичок здорового способу життя, превентивного виховання, забезпечення умов для всебічного розвитку духовно розвиненої, національно свідомої, фізично і психічно здорової, творчої особистості, оздоровлення середовища життя дитини.

На жаль, ще не всі райони області приєдналися до всеукраїнського руху з розбудови навчальних закладів, сприяють здоров'ю. Тому запрошуємо педагогічні колективи Миколаївщини приєднатися до Всеукраїнського руху з розбудови своєї школи, яка сприяє здоров'ю, співтворчості та участі у третьому обласному конкурсі-захисті сучасної моделі навчального закладу «Школа сприяння здоров'ю – 2016».

Зазначаємо, що зміст рекомендацій

розраховано на те, щоб їх використання не обмежувалось одним уроком, позакласним заходом, проектом,

програмою, а знайшло продовження в подальшій здоров'язбережувальній діяльності педагогів.

Література

1. Актуальні проблеми здоров'я та освіти дітей на початку 21 століття: Спільна сесія АМН та АПН України // Педагогічна газета. – 2001. – № 8. – С. 1–2.
2. Бобрицька В. Як зберегти психічне здоров'я: Поради для вчителя / В. Бобрицька // Директор школи. – 2002. – № 15. – С. 8–10.
3. Боярська Л., Овдiєнко Л. Програма «Школа і здоров'я» / Л. Боярська, Л. Овдiєнко // Рідна школа. – 2003. – № 11. – С. 55–58.
4. Боярська Л., Солодова І., Котлова Ю. Досвід реалізації програми «Школа і здоров'я» / Боярська Л., Солодова І., Котлова Ю. // Рідна школа. – 2003. – № 11. – С. 58–60.
5. Василенко Н. Проблема здорового способу життя в освіті європейських країн / Н. Василенко // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 19–22.
6. Заїка Л. Формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я : методичні рекомендації / Л. Заїка // Директор школи. – Квітень 2002. – № 15. – С. 7.
7. Залковська В., Суська О., Павлючок Я. Українські народні традиції здорового способу життя : Засідання клубу «Краєни» / Залковська В., Суська О., Павлючок Я. // Краєзнавство, географія, туризм. – Жовтень 2003. – № 38. – С. 1–5.
8. Зубалій М., Закопайло С. Складові здорового способу життя / М. Зубалій, С. Закопайло // Завуч. – Липень 2000. – № 20–21. – С. 29.
9. Канiвець С. День Здоров'я : Сценарій спортивного свята / С. Канiвець // Фізична культура в школі. – 2003. – № 3. – С. 25–26.
10. Кириленко С. Розвиток педагогічних технологій формування культури здоров'я старшокласників / С. Кириленко // Рідна школа. – 2003. – № 11. – С. 50–55.
11. Кривошеєва Г. Культура здоров'я особистості як соціально-педагогічна проблема / Г. Кривошеєва // Шлях освіти. – 2001. – № 1. – С. 35–37.
12. Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року» : Постанова КМУ.
13. Про затвердження програми «Основні орієнтири виховання учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України»: Наказ МОН України від 30.10.2011 № 1240.
14. Про подальше впровадження міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю в Україні» // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – № 23. – С. 3–18.
15. Стеценко Л., Іванова І. Здоров'я учнів – найвищий закон // Педагогіка толерантності. – 2003. – № 3. – С. 55–57.